

THE TYPOLOGY OF RELIGIOUS LANGUAGE

Daniela ISPAS (PETCU)
PhD Student, University of Craiova

Abstract: Language in action defines one's identity, individualizes. This article aims to highlight the types of religious language, among which we list: biblical, theological, liturgical language, church organizational language, homiletical, catechetical language, church history and church music language. Each of these variants or sublanguages of religious language has certain characteristics, which differentiate these types from each other. Narrative, descriptive, argumentative, explanatory, dialogical sequences respond to universal human needs and are illustrated with examples from the Bible. Religious discourse has been classified according to several criteria: form, content, pragmatic perspective. Despite various discursive strategies, of so many variants of religious language, its unity and stability are still noticeable. The good knowledge of the type of language leads to a correct understanding of the message transmitted.

Keywords: religious language, typology, biblical language, theological language, liturgical language

Introducere

Limbajul religios a stârnit interesul lingviștilor în ultimul timp. S-a făcut chiar un inventar al terminologiei religioase. Dincolo de particularitățile sale, de solemnitatea sa, limbajul religios trebuie să fie accesibil publicului căruia i se adresează. Limba are capacitatea de a reda aspecte religioase diverse, cu toate acestea, esența divină, anumite taine sunt greu sau imposibil de explicat.

Suntem interesați de tipologizarea limbajului religios, care este necesară pentru a face mai facilă asimilarea textului/ discursului religios. Corpusul pe care vom aplica analiza secvențelor narative, descriptive, argumentative, explicative, dialogale îl constituie textul biblic, ediția 1988. Au fost consultate, de asemenea, *Dumnezeiasca liturghie a Sf. Ioan Gură de Aur și Catehismul Bisericii Catolice*.

Tipuri de limbaj religios

Limbajul îmbracă mai multe forme: verbal, nonverbal, paraverbal. Limbajul extern poate fi accesibil celorlalți, în timp ce limbajul intern este accesibil doar propriei persoane. Limbajul extern poate fi oral sau scris, prima dintre aceste două forme este cea de bază, fiind cel mai des folosită. Limbajul religios este variat, de aceea cunoaște mai multe forme. Indiferent de genul acestuia, scopul este unic: salvarea oamenilor. Multipolaritatea comunicării religioase este dată de diferitele tipuri de discurs religios. Textele sunt individualizate unele față de altele prin anumite elemente specifice.

Obrocea a identificat următoarele variante sau sublimbaje ale limbajului religios ortodox românesc: limbajul biblic, limbajul teologic (exegetic, dogmatic, de morală etc.), liturgic (de cult propriu-zis și tehnic de cult), limbajul organizatoric istoricesc (inclusiv monahal), limbajul omiletic, limbajul catehetic, limbajul istoric bisericesc, limbajul

muzical bisericesc.¹ Varietățile interne ale limbajului religios au fost conturate și de Bărbuleanu: limbaj biblic, limbaj liturgic, tehnic religios, omiletic, dogmatic sau teologic.² Aceste varietăți se suprapun în parte peste cele enumerate de Obrocea. În poetica biblică au fost identificate genurile: discurs narativ, discurs prescriptiv, discurs profetic, discurs sapiențial, discurs imnic, scrisori, parabole etc.³ Au fost recunoscute mai multe variante ale limbajului bisericesc: limbajul textelor sacre, al predicii, al rugăciunii, terminologia tehnică, stilul scrierilor teologice.⁴ Există chiar stiluri individuale religioase.

Discursul religios este circumscris Bisericii și a fost clasificat, în literatura de specialitate, după formă și conținut.⁵ De asemenea, un alt criteriu de clasificare a discursului religios este cel din perspectivă pragmatică.⁶ De remarcat că forma discursului religios poate fi monologică, atunci când în centru este narațiunea și dialogică, atunci când se clarifică anumite probleme.

Conform profesorului Guia, tipurile de discurs religios sunt următoarele: omilia, cu subîmpărțirile omilia exegetică și omilia tematică și pareneza, care cuprinde: panegiricul, acatistele, necrologul, predica la instalarea preotului/ ierarhului în parohie/ eparhie, predica prilejuită de vizita superiorului în parohie/ eparhie și predica la sfințirea bisericii.⁷ „În literatura omiletică se face distincție între genurile așa-zis clasice reprezentate de omilie, predica tematică, panegiric (adresate unui auditoriu cunoscut) și pareneză, rostită la slujbele ocazionale.”⁸ Relevantă pentru clasificarea tipurilor de text este și contribuția lui J. M. Adam, care stabilește prototipurile: prototipul secvenței narative, prototipul secvenței descriptive, prototipul secvenței argumentative, prototipul secvenței explicative, prototipul secvenței dialogale.⁹ Pentru susținerea celor afirmate mai sus, în cadrul discursului religios, vom selecta câteva pasaje scripturistice semnificative.

O secvență narativă cunoscută este prezentată în capitolul 6 din cartea profetului Daniel. În semiotica narativă, în cadrul analizei structurale a istorisirii, actantul desemnează „diferiții protagoniști care participă la procesul narativ”.¹⁰ Daniel este pârât de către dregători și satrapi regelui Darius Medul, pentru că deschidea fereastra înspre Ierusalim și se ruga lui Dumnezeu, în ciuda poruncii împăratului (relație de cauzalitate). Pasajul se constituie într-o succesiune de evenimente, având o unitate tematică, și anume închinarea. Procedeele de legare a secvențelor în cazul de față este înlănțuirea. Fereastra deschisă spre Ierusalim era un semn că închinătorul era israelit. Testul loialității lui Daniel este răsplătit de Dumnezeu, care închide gura leilor și nu îl mănâncă pe Daniel, care fusese aruncat în groapa lor. Finalul întâmplării este fericit, regele

¹ Obrocea 2009: 70-72.

² Bărbuleanu (Tereche) 2013: 20.

³ Chretien, Henry, Marion, Ricœur 1996: 26,27 apud Obrocea 2009:72.

⁴ Zafiu 2001: 156.

⁵ George Aramă a identificat următoarele tipuri de discurs religios: după formă –predica propriu-zisă, omilia, pareneza, cateheza, conferința religioasă, polemica și cuvântarea de controversă, iar după conținut, cuvântările pot fi: dogmatice, morale, liturgice, istorice. (Aramă 1930: 67 apud Obreja-Răducănescu 2011:5).

⁶ Obreja-Răducănescu (2011:7) enumeră tipurile de cuvântări: formative, informative, apologetice, ecumenice.

⁷ Guia 2014: 137-186.

⁸ Guia 2012: 229.

⁹ Adam 1997: 21 apud Guia 2014: 19-22.

¹⁰ Charaudeau, Maingueneau 2002: 15.

lansează apeluri emoționante supușilor săi, manifestându-se dimensiunea pathos a discursului.

Un pasaj descriptiv deosebit de sugestiv se găsește la finalul Bibliei, în Ap.21, unde se prezintă cerul cel nou și pământul cel nou, în viziunea lui Ioan. Este nevoie de credință, întrucât descrierea e cu totul deosebită de lucrurile știute de om. Scopul descrierii este de a sensibiliza și de a comunica cititorului ceea ce i s-a descoperit lui Ioan. Sunt numeroase grupuri nominale: *cer nou, pământ nou, cetatea sfântă, glas puternic, pietre scumpe, aur curat* etc.

Discursul argumentativ ca tip discursiv a fost analizat de Roventța-Frumușani, care enumeră mai multe tipuri de raționamente: inductive, deductive (silogismul, raționamente disjunctive, condiționale), prin analogie.¹¹ Pentru tipul de text argumentativ vom ilustra cu pasajul din Fapt.17,22-32. Retorica este o artă veche prin care se încearcă acceptarea ideilor prezentate de orator de către auditor. Pentru că o trăsătură importantă a textului/ discursului/ limbajului religios este retorismul, nu putem omite elocința, adică arta de a emoționa și de a convinge.¹² Pavel se adresează atenienilor cu o formulă respectuoasă: *Bărbați atenieni* (Fapt.17,22). În introducere, Pavel apreciază evlavia interlocutorilor: *vă văd că sunteți foarte evlavioși* (Fapt.17,22) și manifestă bunăvoință de la început pentru a le capta atenția (v.23). Urmează rezumarea discursului și anume faptul că se referă la vestirea lui Dumnezeu. În cuvântare se dovedește un apărător înflăcărat al doctrinelor îndrăgite: Dumnezeu adevărat este Creatorul lumii (v.24), El susține viața (v.28), necesitatea pocăinței (v.30), enunțarea adevărului despre judecată și despre învierea din morți (v.31). Acest Dumnezeu pe care îl vestește Pavel este diferit de dumnezeii mincinoși care predominau în zonă. În versetul 28, Pavel face trimitere la un pasaj scris de unul dintre poeții grecilor, ceea ce denotă că el cunoștea bine cultura lor. Prin expresia *toți de pretutindenii* (v.30), Pavel include orice ființă omenească. În text apar conectori pentru comparație: *precum, ca și cum*, de cauzalitate: *căci, pentru că*, pentru concluzie: *deci* etc. Deși discursul este bine construit, reacția ascultătorilor nu este adeziunea în unanimitate, căci aceasta ar fi implicat pocăința, un proces care presupune înnoirea minții, la care nu erau dispuși unii dintre ei. Totuși, unii au crezut spusele lui (v.34). Acest discurs nu era ținut în fața celor care aveau aceleași convingeri și credințe ca oratorul Pavel. Apostolul dorește să convingă respectând etica argumentării. Persuasiunea este o calitate importantă a discursului.

Pavel și Iisus își construiesc discursurile, atingând latura argumentativă (rațiune, logică) și latura oratorică (mijloace stilistice de influențare a afectivității), astfel încât se aduna toată cetatea să îi asculte (Fapt.9,42; Fapt.13,44 Marc.1,33). În discursurile lui Petru și ale lui Pavel relatate în cartea *Faptele sfinților apostoli*, se întâlnesc ethosul (persuasiune prin autoritate discursivă), pathosul (apeluri emoționale) și logosul (argumentele raționale). Funcția perlocutorie a discursului religios este evidentă.

¹¹ Roventța-Frumușani 2000: 60-64.

¹² Guia enumeră cele cinci părți ale retoricii stabilite de anticicii greci și latini: *Inventio* –căutarea ideilor, a argumentelor; *Dispozitio* –arta compoziției; *Elocutio* –dimensiunea estetică a discursului; *Memoria* – trimite la metodele folosite în memorarea argumentelor; *Actio* –pronunțarea discursului (Guia 2014: 29-33).

Un pasaj explicativ este definiția vieții veșnice: *Și aceasta este viața veșnică: Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos pe care L-ai trimis.* (Ioan 17,3). Discursul la timpul trecut și la persoana a III-a din Fac.2,7 este o altă secvență explicativă referitoare la crearea omului: *Atunci, luând Domnul Dumnezeu țărână din pământ, a făcut pe om și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie.*

Sunt nenumărate secvențe dialogale prezentate atât în Vechiul Testament, cât și în Noul Testament. Un astfel de exemplu se găsește în Faptele Sfinților Apostoli 9, 3-6, între Domnul Iisus și Saul din Tars, un învățat, dar și un prigonitor al creștinilor primari. Tema acestei convorbiri o reprezintă viața lui Saul și încredințarea unei noi misiuni. Contextul dialogului este neobișnuit, o lumină din cer îl învăluie pe Saul. La întrebarea: *Saule, Saule, de ce Mă prigonești?* (Fapt.9,4), Saul constată că nu își cunoaște interlocutorul, care apoi se prezintă. Chiar dacă este înspăimântat, Saul ia atitudine: *Doamne, ce voiești să faci?* (v.6). Enunțurile interlocutorilor sunt determinate reciproc. Urmează misiunea încredințată de emițătorul Iisus, care nu este o simplă sursă a unui proces de codificare, ci el deține o anumită competență și are o intenție clară.

Limbajul biblic conține anumite tipologii. Termenul *tipologie* provine din greacă (typos) și însemna „urma lăsată de sigiliu”. Relația tipologică dintre cele două Testamente a fost surprinsă de Augustin astfel: „În Vechiul Testament stă ascuns Noul Testament; în Noul Testament este revelat Vechiul Testament”.¹³ De altfel, multe evenimente din prima parte a Bibliei constituie prototipuri pentru întâmplările ulterioare. Fazele târzii din istoria mântuirii sunt considerate împlinirea celor anterioare. Spre exemplificare, menționăm versetele din Ieș. 12,3,6: *...câte un miel de familie să luați fiecare...să-l junghie către seară*, versete ce au corespondent sau împlinire, tipul întâlnind antitipul, în versetul din Ioan 1,29: *A doua zi a văzut Ioan pe Iisus venind către el și a zis: «Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii»*. Așa cum mielul făcea ispășire pentru păcatele poporului, Domnul Iisus, dându-și viața, a luat asupra Sa păcatele omenirii, fiind Înlocuitorul celor condamnați la moarte pentru faptele lor rele. În Luc.21,20 Iisus vorbește despre pustiirea Ierusalimului, dar textul poate face referire și la pustiirea din cadrul evenimentelor finale ale istoriei (Mat.24,29). Exodul din Egipt al poporului sfânt poate fi un preambul al exodului credincioșilor din robia păcatului. Nu trebuie abuzat totuși de metoda tipologică, ci pot fi găsite analogii doar în urma unei exegeze bine intenționate și bine făcute.

Limbajul apocrifelor a fost analizat de lingviști, iar *Dicționarul biblic* menționează unele erori de traducere (erori de copiere, traduceri idiomatice, încercări forțate de retorism).¹⁴ Apocrifele, adică acele scrieri religioase nerecunoscute azi între cele canonice, sunt cărți heterogene. Dintre acestea enumerăm câteva: *Tobit, Iudita, I Macabei, III Ezdra, Înțelepciunea lui Solomon* etc. În limba română sunt traduse din greacă. Limba originală a acestor cărți ar putea fi ebraica sau aramaica.

În general, religiile creștine au, pe lângă Biblie, care este considerată cartea de căpătâi în materie de credință și de dogmă, și alte scrieri religioase care vehiculează

¹³ *Dicționar biblic* 1995:1295.

¹⁴ *Idem, ibidem* 1995: 758-759.

termeni religioși, scrieri ce compun așa-zisa Sfânta Tradiție și Tradiția Bisericii.¹⁵ Tradiția poate fi dogmatică, liturgică și canonică. Limba de cult este cea în care se oficiază în biserici slujbele religioase. Limbajul bisericesc actual pendulează, conform autoarei Teleoacă, între tradiție și inovație. În textul bisericesc, în special ortodox, se întâlnesc arhaisme, nu din rațiuni stilistice, ci pentru a păstra cât mai fidel formele vechi ale textelor. Datorită evoluției semantice a unor termeni, apar substituțiile lexicale.¹⁶ Teologia liturgică este bine dezvoltată în sânul Bisericii Ortodoxe, în care este pregnantă spiritualitatea liturgică.¹⁷ Ne vom referi în continuare la anumite cărți prezente în câteva biserici reprezentative în lume, inclusiv în România: biserica ortodoxă și biserica catolică.

O categorie de cărți bisericești ortodoxe o reprezintă **textele liturgice**, pentru cultul public, dintre care enumerăm: *Liturghierul*, *Mineiul*, *Ceaslovul* sau *Orologiul*, *Molitvelnicul* sau *Evloghiul*, *Octoihul*, *Triodul*, *Penticostarul*, *Tipicul*.¹⁸ Cărțile de altar sunt folosite de preot și de diacon, iar cărțile de strană sunt folosite de către cantor (citeț).

Liturghierul este o carte cuprinzând rânduiala slujbei liturghiei (DEX: 657). Printre altele, cuprinde *Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur*, *Liturghia Sf. Vasile cel Mare* și *Liturghia darurilor mai înainte sfințite* (atribuită Sf. Grigore Dialogul).¹⁹ *Liturghierul* este folosit atât în slujbele din Biserica ortodoxă, cât și în cea Greco-catolică. Analizând succint din punct de vedere lingvistic *Dumnezeiasca liturghie a Sf. Ioan Gură de Aur*, se observă faptul că ea conține, pe lângă textele pe care trebuie să le rostească preotul sau diaconul sau oamenii din strană, și anumite indicații (didascalii), cum ar fi cele referitoare la închiderea și deschiderea ușilor, la gesturile făcute de diacon sau de preot în timpul liturghiei. Apar frecvent repetiții, cum ar fi *Domnului să ne rugăm; miluiește-ne pe noi; Aliluia!*²⁰

Molitvelnicul cuprinde rugăciuni și slujbe, cartea fiind folosită în ritualul ortodox de către preot. Alte variante ale termenului sunt: *molitvenic* sau *molitfelnic*. *Molitvelnicul* se folosește la Slujba Botezului, a Spovedaniei, a Cununiei, a Maslului, a Împărtășaniei și în alte împrejurări.

Mineiul este o altă carte bisericească ortodoxă, „în care sunt indicate, pe luni și pe zile, slujbele religioase.” (DEX: 723).

Ceaslovul este o carte bisericească ce cuprinde „anumite rugăciuni și cântări pentru diferite ceasuri ale zilei” (DEX: 182). În trecut, servea și ca abecedar.

Octoihul (cu varianta *ohtoic*) este „principala carte de cântări a cultului vechi ortodox, organizând prin prisma celor opt moduri bizantine slujbele care au loc într-o săptămână” (DEX:810).

Triodul este „o carte rituală ortodoxă cuprinzând cântările și rugăciunile din cele zece săptămâni dinainte de Paște” (DEX: 1265). În acest timp se cântă trei ode poetice,

¹⁵ Tradiția Bisericii cuprinde „scrierile Părinților apostolici, ale Sfinților Părinți și scriitori bisericești, ale asceților, ale martirilor, ale teologilor și marilor inspirați de Dumnezeu” (Stan; Rus 1991: 322).

¹⁶ Pentru exemplificarea substituțiilor lexicale, a se vedea Teleoacă 2008: 43.

¹⁷ „Ortodoxia pune accentul mai mult pe rugăciune decât pe învățătură. Spiritualitatea mănăstirească pune accentul cel mai puternic pe legătura imediată cu Dumnezeu.” (Evdokimov 1996: 27).

¹⁸ O astfel de listă a fost preluată din articolul lui Condrea 2016:37.

¹⁹ <http://www.tipariturivechi.ro/ghid/principalele-carti-de-cult>

²⁰ <http://www.liturghier.org/>

de aici provenind și denumirea. *Triodul* mai poate desemna și una din cele trei mari perioade liturgice, celelalte două fiind *Penticostarul* și *Octoihul*.

Penticostarul este „o carte bisericească cuprinzând rânduiala slujbelor pe cele 50 de zile dintre Paști și Rusalii” (DEX: 882), adică timp de opt săptămâni după Paște. Termenul provine din ngr. pentikostárion, numele făcând referire la cele 50 de zile dintre cele două sărbători amintite.

Tipicul este acea „carte care conține ansamblul regulilor după care se oficiază slujbele religioase” (DEX: 1242).

Acatistierul este tot o carte bisericească ce conține acatiste, adică imnuri și slujbe bisericești cântate / ținute în cinstea Fecioarei Maria sau a unor sfinți.

De remarcat că majoritatea termenilor ce denumesc cărți de cult provine din limba slavă veche: *molitvelnic* provine din sl. *molitvnikŭ*; *minei* provine din sl. *mineŭ*; *ceaslov* – din sl. *časoslovŭ*; *octoihul* – din sl. *oktoihŭ*; *tipic* – sl. *tipikŭ*; *liturghier* s-a format prin derivare cu sufixul *-ar* de la *liturghie*, termen care este tot de origine slavă; *acatistier* (sau *acatister*) s-a format din *acatist* + sufixul *-ar*, iar *acatist* vine din sl. *akativŭ*.

În Biserica Catolică, pe lângă Scriptură, *Catehismul Bisericii Catolice* este un text de referință, o carte de cult importantă. El conține în prima parte, sub formă de întrebare și răspuns, sinteza mărturisirii de credință, în partea a doua se prezintă misterul creștin, în partea a treia este prezentată viața lui Cristos, iar în a patra parte - rugăciunea creștină.²¹ *Confesiunile Sfântului Augustin* sunt, de asemenea, importante pentru catolici și pentru ortodocși.

Bisericile neoprotestante au un statut de organizare și funcționare a cultului, precum și anumite puncte de doctrină formulate. Principiul Reformațiunii a fost *Sola Scriptura*.

Limbajul omiletic este, de asemenea, prezent în biserici. Predicile pot fi de mai multe tipuri: expozitive, tematice, narrative.²²

Predicile expozitive sunt bazate pe o pericopă din Scriptură, mai lungă sau mai scurtă, de la câteva versete până la o carte. Se citește textul, de obicei, în ordine, predica având autoritate, deoarece este bazată pe textul sacru. Mesajul din Scriptură este aplicat nevoilor reale ale ascultătorilor, se trezește interesul acestora pentru studiul Cuvântului lui Dumnezeu. Tipul predicii este cu precădere proclamativ.

Predicile tematice pleacă de la un anumit subiect ocazional (cum ar fi: cununie, botez, Sfânta cină etc.) sau de la o temă doctrinală (nașterea din nou, sfințirea, lupta dintre bine și rău etc.). Pentru construirea unei astfel de predici este nevoie de cercetarea subiectului în întreaga Biblie, eventual folosind o concordanță. Tipul predicii tematice, care oferă o viziune sistematică celor prezenți, este predominant didactic.

Predicile narrative sau biografice pornesc de la alegerea unui personaj biblic, în jurul căruia se învâрте acțiunea biblică. Prin imaginație, ascultătorii sunt introduși în lumea Bibliei, remarcându-se latura afectivă. Anumite detalii pot fi găsite în surse extrabiblice. Oratorii pot povesti foarte frumos, dar nu trebuie pierdută din vedere

²¹ <http://www.credinta-catolica.ro/cbc/>

²² Clasificarea este făcută conform lui Lucian Cristescu în cartea *Omiletica de la A la Z* 1995:60.

lecția, morala întâmplărilor la care participă personajul central. Preponderența practică a unui astfel de tip de predică este evidentă.

Indiferent de tipul ales, predicile trebuie să fie aplicative, practice, în nici un caz pur informative sau superficiale. Oricum, cele trei tipuri se împletesc în cadrul unei predici, dar un anumit tip este predominant.

Concluzii

Așadar, principalele variante ale limbajului religios sunt: limbajul biblic, care constituie sursa celorlalte sublimbaje; limbajul teologic, asumat de teologi, de clerici, adică de cei care explică învățăturile fundamentale ale unei religii și limbajul liturgic, care subsumează limbajul de cult propriu-zis și pe cel tehnic de cult. În cadrul serviciilor divine se folosesc anumite formule liturgice, se transmit cunoștințe dogmatice.

Referindu-ne strict la limbajul biblic, am observat prezența mai multor tipuri de secvențe, care, uneori, se întrepătrund. Toate tipurile de secvențe din Biblie au accent axiologic și prin intermediul lor se acoperă o varietate de situații comunicaționale. Există o diversitate de limbaje – variante subordonate limbajului religios. Caracteristicile de natură lingvistică sau pragmatic-enunțiativă diferențiază limbajul religios de cel laic. Chiar dacă există o mare varietate de tipuri de discursuri religioase, se constată totuși că limbajul religios este coerent și unitar, în special datorită nivelului conceptual-semantic.

Indiferent dacă tiparele textuale sunt axate pe desfășurarea temporală sau spațială, dacă sunt centrate pe o luare de poziție, ele sunt menite să influențeze cititorul/ascultătorul, cu atât mai mult dacă astfel de tipare se regăsesc în Biblie sau în alte scrieri religioase.

Abordarea din punct de vedere tipologic a limbajului religios s-a bazat pe observarea realității religioase și a evidențiat varietatea tipăriturilor cu conținut și limbaj religios, precum și diversitatea varietăților interne ale limbajului religios.

Bibliografie

- Bărbuleanu (Tereche), Ana Maria. (2013). *Limbajul religios românesc actual*. Craiova: Editura Universitaria.
- Charaudeau, Patrick; Maingueneau, Dominique. (2002). *Dictionnaire d'analyse du discours*. Paris: Edition du Seuil.
- Cristescu, Lucian. (1995). *Omiletica de la A la Z*. București: Editura Viață și Sănătate.
- DEX = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”. (2016). *Dicționarul explicativ al limbii române*. Ed. a 2-a, rev. București: Editura Univers Enciclopedic Gold.
- Evdokimov, Paul. trad. Dr. Popa, Irineu Ioan. (1996). *Ortodoxia*. București: Editura Institutului Biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
- Guia, Sorin. (2012). *Aspecte ale discursului religios din Bucovina. Studii de caz*. În „Limba română: Direcții actuale în cercetarea lingvistică (II)”. Actele celui de-al 11-lea Colocviu Internațional al departamentului de Lingvistică. București: Editura Universității din București: 229-239.
- Guia, Sorin. (2014). *Discursul religios. Structuri și tipuri*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Rovența-Frumușani, Daniela. (2000). *Argumentarea. Modele și strategii*. București: Editura All.
- Stan, Alexandru; Rus, Remus. (1991). *Istoria religiilor*. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe române.

Teleoacă, Dana - Luminița. (2008). *Limbajul bisericesc actual între tradiție și inovație*. București: Editura Academiei Române.

Zafiu, Rodica. (2001). *Diversitate stilistică în româna actuală*. București: Editura Universității din București.

***Dicționar biblic. (1995). Oradea: Editura Cartea Creștină.

SITES

Condrea, Iraida. (2016). *O abordare stilistică a textului religios*. *Studia Universitatis Moldaviae*. nr.10(100): 37. studiamsu.eu/wp-content/uploads/01.rezumat_100.pdf

<http://www.tiparituriivechi.ro/ghid/principalele-carti-de-cult>

Obreja Răducănescu, Daniela. (2011). *Discursul religios- discurs specializat*. În „Diacronia” BDD-A126. Editura Universității Al. I. Cuza.

www.diacronia.ro/indexing/details/A126/pdf

Obrocea, Nadia. (2009). *Noi considerații privind limbajul religios românesc*. În „Diacronia” BDD-A12930 Editura Mirton; Editura Amphora:70-79.

www.diacronia.ro/indexing/details/A12930/pdf

SURSE

Biblia sau Sfînta Scriptură. (1988). București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.

<http://www.credinta-catolica.ro/cbc/>

<http://www.liturghier.org/>